

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

Projekt społeczny

Perspektywa: „zasoby lokalne”

Najważniejszym potencjałem każdej społeczności są ludzie z ich potrzebami, wiedzą, doświadczeniem, wartościami, przekonaniami, talentami, pasjami, pieniędzmi, pomysłami. Do swojej dyspozycji mają lokalne zasoby naturalne: powietrze, rzeki, jeziora, lasy, pola, góry, a także zasoby, które są dziełem ludzi: budynki, ulice, instytucje, wspólne zwyczaje, tradycje, wspólną historię. Zasoby lokalne powinny służyć temu, żeby wszyscy w społeczności, jej mieszkańcy i goście, czuli się dobrze, żeby jej członkowie mogli zaspokajać swoje potrzeby, żeby byli zadowoleni z tego, że żyją w swojej wsi, mieście, gminie. Nie zawsze tak jednak jest.

Animacja lokalna służy właśnie temu, żeby ożywić podstawowy potencjał każdej społeczności, jakim są ludzie. Ci ludzie, z kolei działając na rzecz wspólnoty, mogą racjonalnie wykorzystać zasoby lokalne: przyrodę, instytucje, infrastrukturę do tego, żeby im i ich następcom żyło się lepiej. Po to, żeby każdy mieszkaniec mógł pełniej zaspokajać swoje potrzeby dzięki wsparciu i współpracy z innymi mieszkańcami społeczności, a także po to, żeby mógł czuć się jej członkiem i ją razem z innymi współtworzyć.

Pojęcie zasobu ma wiele znaczeń. Naszym celem nie jest jednoznaczne określenie, czym jest zasób, czym jest zasób lokalny, a raczej przybliżenie różnych, wybranych sposobów ich rozumienia. Internetowy Słownik Języka Polskiego PWN wskazuje, że zasób to: *pewna ilość czegoś nagromadzona w celu wykorzystania w przyszłości” lub „posiadane doświadczenie, wiedza, umiejętności”*. W badaniach zasobów lokalnych na wsi stosuje się często podział na sześć grup tematycznych:

- 1) wytwarzane produkty materialne,
- 2) usługi,

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

- 3) umiejętności lub wiedza,
- 4) lokalne zachowania i zwyczaje,
- 5) surowce i bogactwa naturalne,
- 6) wydarzenia i miejsca historyczne.

W powszechnym użyciu dochodzi też do oczywistego rozgraniczenia zasobu na naturalne, materialne i niematerialne (więcej na ten temat w materiale o wspólnym dobru).

1. Podejście oparte na zasobach i relacjach

Proponowany w Laboratorium Edukacji Lokalnej system wsparcia inicjatyw lokalnych opiera się w głównej mierze na filozofii wykorzystania *zasobach środowiskowych* rozumianych jako zbiór talentów i umiejętności poszczególnych ludzi; społecznych więzi, norm zaufania współpracy; a także możliwości organizacyjnych (np. instytucji lokalnych). Skuteczne połączenie i aktywowanie tych zasobów może wytworzyć *kapitał rozwojowy* tworzący nowe szanse dla mieszkańców. Jakość tego kapitału zależy od tego, czy ludzie współpracują ze sobą, w jaki sposób angażują się na rzecz Innych, jak podejmują decyzje, w jakich relacjach pozostają względem siebie, jak sobie pomagają i w jaki sposób, jako całość, stawiają problemy oraz je rozwiązują. Zasoby środowiskowe trzeba jednak uruchomić, a do tego potrzebna jest energia, która określana może być jako *potencjał społecznościowy*. Pojęcie to oznacza siły i możliwości określonej społeczności zwykle o wymiarze energii (motywacja, inicjatywa, aktywność). Potencjał ten obejmuje zarówno już w jakiś sposób działające siły i zasoby środowiskowe (liderzy, organizacje, projekty, inicjatywy itp.), jak i te niewykorzystywane, a więc „uśpione” lub „nieoczywiste” możliwości rozwoju. Ich spożytkowanie i uruchomienie poprzez mobilizację społeczną to wyzwanie animatora społecznego i wspierającej ją organizacji. Tego typu strategia rozwoju środowiskowego systemu wsparcia opiera się więc na trzech zasadach:

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

- Każda społeczność posiada więcej zasobów, niż jakakolwiek osoba lub grupa może się spodziewać.
- Zasoby te są kluczem do rozwoju społeczności i grupy ludzi, na rzecz której zostają one uruchomione stymulując realną zmianę/poprawę ich sytuacji.
- Zasoby ujawniają się dzięki więziom międzyludzkim, międzyorganizacyjnym, a więc relacjom współpracy.

Podstawowym założeniem naszej koncepcji jest więc koncentracja na zasobach i mobilizacji lokalnego potencjału poprzez tworzenie relacji. W związku z tym w prowadzonym przed uruchomieniem projektu rozpoznaniu środowiska uwaga skoncentrowana powinna być na:

- (a) potencjałach (czyli energii jaka jest w ludziach)
- (b) zasobach (możliwościach jakimi dysponują instytucje związane z interesującą nas problematyką).

Na drugim biegunie prowadzonego rozpoznania środowiskowego będą deficyty i napięcia, i wtedy patrzeć będziemy na:

- (a) Potrzeby danej grupy mieszkańców (będą to wszelkiego rodzaju braki jakich doświadczają w swoim życiu);
- (b) problemy związanych ze sferą instytucjonalną (wszelkiego rodzaju braki wynikające z niedomagań w funkcjonowaniu instytucji).

Napięcie pomiędzy sferą deficytów a zasobów i potencjałów można porównać do sposobu widzenia naczynia zapełnionego do połowy wodą. Czy jest ono do połowy puste czy w połowie pełne. W podejściu opartym na zasobach odpowiedzią będzie „naczynie jest w połowie zapełnione”. Dlatego rozpoznając środowisko i przygotowując własny projekt

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

społeczny szczególną uwagę przykładać należy do procesu odkrywania zasobów i potencjałów bo w oparciu o nie będzie tworzony środowiskowy system wsparcia.

2. Rozpoznanie deficytów środowiskowych

„Szlanka do połowy pusta”	
Potencjał	mieszkańcy i ich potrzeby (braki) (przykładowe zagadnienia)
	Brak <ul style="list-style-type: none"> • kontaktów społecznych; • aktywności społecznej; • możliwości dalszej nauki; • aktywności zarobkowej; • mieszkań; • finansów, możliwości zarabiania; • czystego środowiska; • możliwości odpoczynku; • opieki prawnej; • bliskości; • przyjaźni; • przyjaznej przestrzeni publicznej; • możliwości bycia samodzielnym, sprawczym.
	Problemy o charakterze instytucjonalnym (przykładowe zagadnienia)

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

zasoby	<ul style="list-style-type: none"> • brak instytucji wsparcia; • złe funkcjonowanie; • brak profesjonalnej kadry; • brak współpracy pomiędzy instytucjami; • brak lub złe dystrybuowanie funduszy; • brak wrażliwości na daną potrzebę/problem instytucji nie związanych bezpośrednio z tą problematyką; • brak organizacji pozarządowych; • brak określonych instytucji.
---------------	---

3. Rozpoznanie zasobów i potencjałów środowiska w zakresie jakiejś problematyki

„Szkłanka do połowy pełna”	
potencjał	<p>Ludzie (przykładowe zagadnienia)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - istnieją silne sieci społeczne; - przejawy solidarności społecznej; - wzory kultury (systemy norm i wzorów regulujących współdziałanie); - poszczególne grupy i zbiorowości są zdolne do kooperacji; - istnieją funkcjonalne kanały komunikacji lokalnej, międzygrupowej; - istnieje zauważalny poziom integracji społecznej; - są przykłady współdziałania pomiędzy różnymi grupami w społeczności lokalnej;

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

	- grupy mają zdolność i doświadczenie w podejmowaniu skutecznych działań dotyczących swojego położenia.
Zasoby	Instytucje (przykładowe zagadnienia)
	<ul style="list-style-type: none"> • istniejące instytucje zajmujące się interesującą nas sprawą (np. edukacją, pomocą społeczną, ekologią itp.) oraz to co posiadają i oferują • Inne (nieoczywiste) instytucje, które mogłyby być przydatne dla wsparcia oraz co posiadają i oferują.

Badanie relacji w społeczności wpływającej na naszą sytuację

W LEL kluczową rolę odgrywa uruchomienie zidentyfikowanych zasobów środowiskowych (ludzkich i instytucjonalnych). Mechanizmem uruchamiającym są relacje społecznościowe uruchamiane na różnych poziomach organizacji środowiskowej. W celu precyzyjnego ich umiejscowienia zostały zidentyfikowane następujące przestrzenie potencjalnej kooperacji:

- *Społeczność mikrosąsiedzka* – tworzą ją bezpośredni sąsiedzi np. jedne z sąsiadujących ze sobą domów. Podstawą identyfikacji tej społeczności jest bezpośredni kontakt.
- *Społeczność sąsiedzka* tworzą ją mieszkańcy niewielkiego terytorium (wieś, kilka sąsiadujących domów, niewielkie osiedle domów jednorodzinnych). Tego typu społeczność oparta jest na aktywnych kilku osobach/liderach kreujących relacje sąsiedzkie.
- *Społeczność lokalna* przynależność do niej jest często nieświadoma i definiowana

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

poprzez poczucie bycia mieszkańcem na danym obszarze gminy. W organizowaniu życia tej społeczności znaczącą rolę odgrywają lokalne instytucje typu parafia, szkoła podstawowa, jednostka pomocnicza miejskiego samorządu terytorialnego, osiedlowy dom kultury itp.

Mając zidentyfikowane różne poziomy organizacji środowiskowych możemy bardziej precyzyjnie poszukiwać zasobów na różnych poziomach organizacji lokalnego środowiska i międzyinstytucjonalnego.

4. Dobra praktyka: „Dobry dach to podstawa”

Mówi się, że podstawa to dobre fundamenty. A co z dachem? Przecież jest tak samo ważny. Bez dobrego dachu nie ma mowy o solidnym domu. W Chudobie o tym wiedzą – na dachach znają się jak mało kto.

Dekarstwo stare jak świat

Dekarstwo to jedna z najstarszych sztuk rzemieślniczych. Odkąd nasi przodkowie wyszli z jaskiń, zaczęli szukać innych sposobów, by zapewnić sobie dach nad głową. Kto wie, czy dekarstwo, obok np. myślistwa lub garncarstwa, to nie jeden z najstarszych zawodów, które pojawiły się na świecie. Dekarz nie ma lekko. Oprócz znajomości fachu musi mieć siłę, zdrowie i zręczność. Czy żar z nieba, czy ulewa – pogody nie wybiera, pod dach też się nie schowa. Trudny zawód, ale ważny i niezmiennie potrzebny. *Porządny dach na domu jest jak korona na głowie króla* – z dumą mówi pan Stanisław, dekarz z Chudoby.

Wokół dachów budujemy codzienność

W Chudobie wie o tym każdy, pan Stanisław nie jest wyjątkiem. Budowanie dachów to wieloletnia tradycja wsi, jej duma i chluba. Dla wszystkich było oczywiste, co będzie osią

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

wioski tematycznej. Powstał projekt „Chudoba wioską dekarzy”. W ramach projektu stworzono ofertę, która w ciekawy sposób pokazuje zawód dekarza, przypomina historię dekarstwa i zachęca turystów do bliższego poznania tajników tego fachu.

Mieszkańcy Chudoby zaangażowali się w nowe działania szybko i ochoczo. Dziś wizja ich wioski tematycznej jest jasno sprecyzowana i sukcesywnie wdrażana. Pierwszym krokiem było wykonanie „witaczy”, które jednoznacznie kojarzą się z dachami. Konsekwentnie każda kolejna inicjatywa była powiązana z dekarstwem. Nawet lokalny turniej piłkarski jest rozgrywany o Złotą Dachówkę. Ważnym krokiem była realizacja projektu „Ścieżka edukacyjna – pokrycia dachowe”, na który składa się 8 tablic edukacyjnych o tematyce dachów – każda z nich przedstawia innego rodzaju materiał używany do krycia dachu. Ostatecznie działania te mają doprowadzić do wypracowania silnego wizerunku Chudoby jako wioski dekarzy. Ważnym wydarzeniem o znaczeniu ponadregionalnym są corocznie odbywające się zawody dekarzy. Ich cennym elementem są lokalne wypieki i potrawy przygotowywane przez gospodynie. Zawody organizuje Stowarzyszenie „Dla Chudoby”. Za tę inicjatywę mieszkańcy zostali nagrodzeni w konkursie na produkt lokalny „Jakość Doliny Stobrawy”. Było to niezwykle ważne wyróżnienie dla mieszkańców wsi. *Cieszymy się, że ktoś spoza naszej społeczności docenia włożony trud i wysiłek. To motywuje nas do organizacji kolejnych zawodów* – tak podsumował otrzymanie nagrody Rafał, mieszkaniec wsi.

Ogromną atrakcją są też warsztaty z malowania dachówek oraz zabawy i gry edukacyjne. Warsztaty prowadzą lokalni malarze, tacy jak pani Gabriela, którzy fachowymi radami pomagają uczestnikom zajęć przygotować swoje małe arcydzieła. Wdrażając kolejne elementy planu, udało się pozyskać do współpracy Lokalną Grupę Działania „Dolina Stobrawy” oraz profesora Wacława Idziaka, który zaszczerpił na polski grunt ideę wiosek tematycznych.

Dzięki staraniom Stowarzyszenia „Dla Chudoby” udało się pozyskać środki na Salę Spotkań. Sala jest wyposażona w nowoczesny sprzęt audiowizualny – projektor multimedialny,

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

internet, tablety graficzne, laptop, nagłośnienie itp. To ważne miejsce dla mieszkańców, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. W sali odbywają się kursy i szkolenia o różnej tematyce (np. komputerowe, ratownika medycznego, ochroniarza, kierowcy kat. C oraz wiele innych). Sala jest też wykorzystywana przez wszystkie organizacje działające w Chudobie do przeprowadzania zebrań. Tutaj odbywają się próby orkiestry parafialnej, a dwa razy w roku strażacy organizują zbiórkę krwi. To miejsce stale tętni życiem. Tu się dyskutuje, planuje, uczy, pomaga, bawi.

Nowoczesna pracownia komputerowa z dziewięcioma stanowiskami przed południem oblegana jest przez uczniów, a po południu pełni funkcję komputerowego centrum kształcenia na odległość. W centrum można skorzystać z oferty ponad 50 rodzajów kursów komputerowych. Wieś ma też swoją stronę internetową: www.twojachudoba.pl. Witryna pełni funkcję platformy informacyjnej dla wszystkich mieszkańców, także tych, którzy wyemigrowali, ale wciąż śledzą losy swojej miejscowości. Każdy z nich, jeżeli tylko chce, ma stały i aktualny dostęp do ważnych informacji dotyczących codziennego funkcjonowania wsi, podejmowanych inicjatyw i planowanych wydarzeń. Planowana zmiana społeczna dotyka wielu dziedzin życia mieszkańców, więc angażuje stale nowe osoby. Mieszkańcy mają poczucie, że robią coś ważnego dla swojej społeczności, ale jednocześnie wykorzystują i rozwijają swoje talenty.

Czas wolny – także razem

We wsi od kilku lat realizowany jest projekt „Sport i rekreacja domeną mieszkańców Chudoby”. W ramach projektu, przy wsparciu ze środków gminy, organizowane są bardzo popularne wśród mieszkańców rajdy rowerowe i doroczne lokalne turnieje piłkarskie, w których biorą udział drużyny reprezentujące różne środowiska Chudoby i okolicy (dekarze, ministranci, reprezentanci tartaku i firm działających w okolicy oraz – atrakcja każdego turnieju – drużyny kobiece). Co roku organizowana jest wycieczka turystyczno-krajoznawcza. Mieszkańcom udało się już odwiedzić wiele ciekawych miast: Pragę, Skalne

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

Miasto, Wiedeń, Berlin, Budapeszt, Gdańsk. To wspólne spędzanie wolnego czasu jest bardzo ważnym elementem integrującym całą społeczność.

Okiem edukatora (ki)

Chudoba to wieś w gminie Lasowice Wielkie położona nad malowniczą rzeką Bukówką. Mieszkańcy wioski upodobali sobie zawód dekarcki, który stał się nie tylko sposobem na zarabianie, ale również ich pasją. Działania mieszkańców tej wsi są przykładem jak wykorzystać i rozwinąć istniejące lokalne zasoby (tradycja i umiejętności dekarstwa) tak by stały się kapitałem rozwojowym całej miejscowości. Mieszkańcy Chudoby to społeczność osób o bardzo silnych charakterach. Są świadomi trudów, jakie niesie codzienne życie i siły tkwiącej w grupie wspólnie dążącej do osiągnięcia danego celu. To ich determinacja i wiara w powodzenie zaplanowanych działań są siłą napędową zmiany zachodzącej w lokalnej społeczności. Początki współpracy mieszkańców były wyzwaniem dla wszystkich. Dużo było wzajemnej nieufności i dystansu. Potrzebny był czas i zbudowany wzajemny szacunek, aby „zaiskrzyło”. Gdy tak się już stało, rozkręconej spirali działań nic nie jest w stanie zatrzymać. Wszystko to powoduje, że mieszkańcy Chudoby są niezwykle wytrwali pracownicy. Mają głęboko zakorzenioną odpowiedzialność za wykonywaną pracę, bardzo im zależy, aby zawód dekarzy był ceniony i wykonywany właściwie. Dlatego tak bardzo dbają o swoje tradycje, starają się je jak najbardziej upowszechnić. Starają się zachować zwyczaje i wdrażać do zawodu nowe pokolenia. Dzięki temu udaje się scalić całą zróżnicowaną społeczność i zbudować jedność międzypokoleniową. Bez wątpienia symbolem Chudoby mogłaby stać się piękna ręcznie malowana dachówka – jej wykonanie wymaga cierpliwości, determinacji, talentu i wiedzy. To są właśnie cechy charakterystyczne całej społeczności. Ważnym miejscem w codziennym życiu mieszkańców jest Sala Spotkań. To właśnie tam odbywają się różne szkolenia, spotkania – formalne i nieformalne – dzięki którym społeczność się integruje. Bardzo „smacznym” elementem spotkań i warsztatów są potrawy, które mają kształt... dachówek! Gospodynie prześcigają się w tworzeniu potraw, które można podać

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020

w takim właśnie kształcie. Niezastąpionym narzędziem komunikacji w Chudobie jest strona internetowa. Dzięki przeprowadzonym kursom komputerowym i otwartej pracowni internetowej nikt z mieszkańców nie jest wykluczony z dostępu do informacji. Strona stanowi jednocześnie narzędzie wykorzystywane do komunikacji z tymi mieszkańcami, którzy wyemigrowali z Chudoby. Dzięki temu udało się odtworzyć historię wsi, niektóre z zapomnianych lokalnych tradycji. Internet i kontakty ze „starymi” mieszkańcami pomogły w odtwarzaniu przeszłości, pozyskiwaniu informacji. Ta wiedza przydała się do przygotowania tablic edukacyjnych i warsztatów tematycznych, które stały się cenioną atrakcją turystyczną, a przy tym dumą i chlubą twórców. Sama sala stała się natomiast centralnym miejscem spotkań całej społeczności.

Mieszkańcy Chudoby pokonali wiele przeciwności losu. Znaleźli w sobie odwagę, aby zrobić pierwszy krok, zapoczątkować zmianę. Ze swojego trudnego zawodu uczynili największy skarb, którym dzielą się z innymi. Dobrze wykonany dach to inwestycja na wiele lat. Podobnie jak dobrze zaplanowana i przeprowadzona „rewolucja” w codzienności lokalnej społeczności – będzie procentować przez wiele lat i pokoleń.

Materiał opracowano korzystając z następujących publikacji

- J. Bański, *Identyfikacja i wykorzystanie zasobów lokalnych w budowaniu przewagi konkurencyjnej – przykład regionu lubelski*, Studia Obszarów Wiejskich, 2016
- O. Wolski, Ł. Sykała, *Zasoby lokalne, odnowa wsi i koncepcje rozwoju obszarów wiejskich. Próba teoretycznego ujęcia zależności*, Studia Obszarów Wiejskich, 2016
- *Aktywne Społeczności, Zmiana społeczna. Katalog praktyk*, Stowarzyszenie CAL, t. IV.